

ÖNDER ÖZKOÇ’UN “KARS” İSİMLİ KONTRAFAGOT İLE PİYANO MÜZİĞİ İÇİN İNCELEME VE ÖNERİLER

Hüseyin Onur ÜZÜLMEZ

Öğr. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Ankara Devlet Konservatuarı Üflemeli ve Vurmalı Çalgılar Anasanat Dalı, ouzulmez@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4229-7039

Üzülmez, Hüseyin Onur. “Önder Özkoç’un “Kars” İsimli Kontrafagot ile Piyano Müziği İçin İnceleme ve Öneriler”. idil, 80 (2021 Nisan): s. 593–600. doi: 10.7816/idil-10-80-04

ÖZ

Kontrafagot¹ üflemeli çalgılar içerisinde çift kamışlılar ailesinin en kalın sesli üyesidir. Bu enstrümanın tarihi, yapısı ve çalım teknikleri doğru anlaşıldığı takdirde hem besteci hem icracı için kolaylıkla sanatsal bir ifade aracı olmaktadır. Gelişen teknoloji ile modern kontrafagot dünya genelinde sadece bir orkestra üyesi değildir. Birçok besteci onu solistlik bir enstrüman olarak kullanmaktadır. Türk bestecilerimizin bu enstrümana karşı zamanla artan ilgisi ve yeni eserlerin doğması çalım teknikleri açısından farklı zorlukları gün yüzüne çıkarmaktadır. Solistlik yapabilecek diğer birçok enstrümana göre kontrafagot, üretildiği yıl, marka, aynı markaya ait farklı modeller ve çeşitli kamış boyutlarına göre değişken çalım tekniklerine ihtiyaç duyar. Bu makalede kontrafagot hakkında kısaca bilgi verilmiş, Önder Özkoç’a ait *Kars* başlıklı eseri incelenmiş ve eserde ihtiyaç duyulan çalım teknikleri hakkında öneriler sunulmuştur. Bu çalışmada amaç, kontrafagotun solistlik kullanımına dikkat çekmek olmuş, *Kars* başlıklı eserin seslendirilmek istenmesi durumunda çalım tekniği açısından yardımcı olması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kontrafagot, Türk besteci, çalım tekniği

Makale Bilgisi:

Geliş: 12 Ocak 2021

Düzeltilme: 8 Şubat 2021

Kabul: 23 Şubat 2021

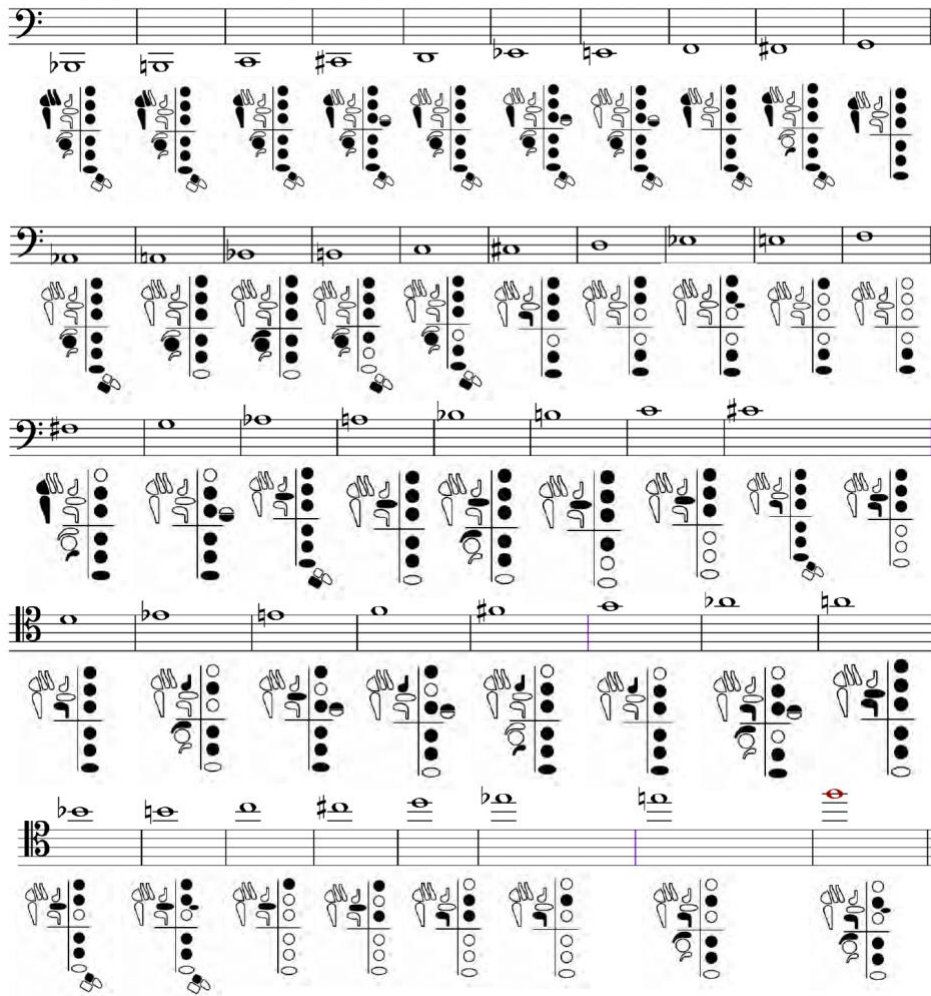
¹ Dipnot: İngilizce adı contrabassoon olan enstrüman adı Türkçe’de iki farklı şekilde kullanıldığı görülmektedir. Bunlar kontrafagot ve kontrafagot şeklindedir. Bu çalışmada ise Ertuğrul Sevsay’ın Orkestrasyon kitabında 94. sayfada ve Mehmet Nemutlu’nun çevirisini yaptığı Otto Karolyi’nin Müziğe Giriş kitabında 155. sayfada kullandıkları biçim tercih edilmiştir.

Giriş

Kontrafagot günümüzde artık sadece orkestra içerisinde kullanılan bir enstrüman olmaktan çıkmış, yapabilecekleri modern teknoloji ile gelişmiş ve sahnede en önde yer alarak solist olabilecek bir enstrüman haline gelmiştir. Bu durum Türk bestecilerimizin de ilgisini çekerek enstrümanın ülkemizdeki solo kullanımının giderek artmasına sebep olmuştur. Enstrümanın hantal yapısı dolayısıyla teknik pasajlar besteciler için bir endişe kaynağı olmuş ancak koyu ve karanlık sesi ile diğer bas enstrümanlara bir alternatif olması onu çekici kılmıştır. Kontrafagot 17. yüzyılın sonlarında orkestra içerisinde kullanılmaya başlanmış bir enstrümandır. Zaman içerisinde L. van Beethoven (1770-1827), J. Brahms (1833-1897), G. Mahler (1860-1911), M. Ravel (1875-1937), D. Shostakovich (1906-1975), R. Strauss (1864-1949), A. Schönberg (1874-1951) gibi bilinen birçok besteci ona eserlerinde görevler vermiştir. Bu görevler sadece bas notaları desteklemek için değil aynı zamanda solo görevlerde olmuştur. Türkiye’de ise kontrafagot besteciler tarafından bugüne kadar orkestra eşlikli bir solist enstrüman olarak kullanılmamıştır. Bu durum 2019 yılında seslendirmiş olduğum Mustafa Kemal Saydam’a (d.1980) ait *Gezinti* başlıklı kontrafagot konçertosu ile değişmiş, seslendirmeyi dinleyen besteci ve eğitmen Önder Özkoç, (d.1978) piyano eşlikli bir müzik besteleyerek seslendirmemi istemiştir.

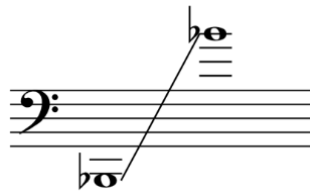
Kontrafagot

Kontrafagot günümüze kadar büyük ve köklü değişimler geçirmiş bir enstrümandır. Bugün kontrafagot, fagot pozisyonlarına en yakın şekilde çalınmaktadır. Kontrafagot ilk olarak 1727’de George Frideric Haendel’e ait *Hymn for the Coronation* eserinde kullanılmak üzere yapıldığı kayıtlara geçmiştir. Bu kontrafagot Thomas Stanesby tarafından George Frideric Haendel’in isteği üzerine yapılmış bir enstrümandır. “Ancak bu enstrüman entonasyon bozukluğu ve zor çalınmasından dolayı kullanılmamış ve 1739 yılında Thomas Stanesby junior tarafından yeniden yapılmıştır.” (Langwill, 1967’den aktaran Roud, 2010, s. 6) Gül ve akçaağaçdan üretilen enstrüman el işçiliği ile yapılır ve buna bağlı olarak teslim süresi oldukça uzundur. Birden fazla parçadan oluşmasına karşın enstrüman vidalarla sabitlenerek es borusu ve bazı modellerde kalak kısmı hariç tek parça olarak taşınır. Üretilen yıl veya modele göre değişkenlik gösteren bir çalım tekniği vardır. Bunun sebebi en, boy, genişlik veya uzunluklarının farklılık göstermesidir. Ayrıca kamışların da farklı boyutlarda olması enstrümanın kişiye özel bir hale gelmesini sağlar. Buna rağmen kontrafagotta her ses için kullanılan standart bir çalım pozisyonu vardır.

Görsel 1. Kontrafagot pozisyonları (http-1)

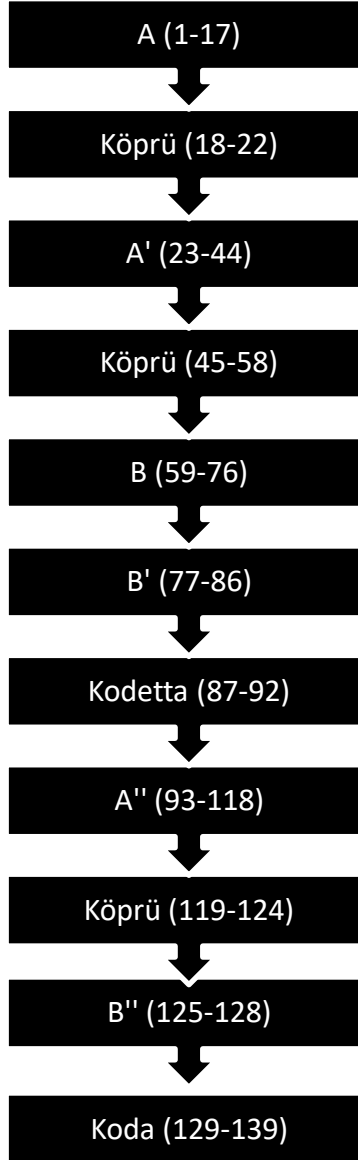
“Kontrafagot genelde bas çizgisini oktavla kuvvetlendirmek ve onu derinleştirmek için kullanılır” (Sevsay, 2019). Kontrafagot *transpoze* yazılır ve yazıldığı sesin bir oktav aşağısını duyurur. “Fagot ailesinin tek yardımcı enstrümanı, 5.58cm uzunlukta olan kontrafagottur. Fagotun tekniğini ve ses aralığını bir oktav aşağıdan çalar, beş telli kontrbasın en kalın sesinin altındaki si bemol kadar ulaşır” (Piston, 1969: 201). Ses aralığı piyanoya göre en kalın si bemol sesine kadar inebilir ancak bazı modellerde kullanılan ek bir parça ile yarım perde aşağısı olan la sesine kadar inmesi de mümkündür. Çalınması üç oktava kadar rahattır ve Maurice Ravel’in 1911 yılında orkestraya uyarladığı *Ma mère l’Oye* (kaza ana süiti) solosunda bulunan si bemol yukarısındaki sesler farklı pozisyon kombinasyonları ve farklı kamışlar sayesinde elde edilebilir.

Görsel 2. Kontrafagot ses aralığı

Kars form analizi

Bestecinin memleketi olan Kars'ın çetin ve bir o kadar güzel doğa ve kültürünün zıt karakterdeki iki ezgi (A-B) ile resmedilmeye çalışıldığı müzikte aşağıdaki şekilde form yapısının kullanıldığını söyleyebiliriz.

Görsel 3. Kars analiz şeması

Çalım teknikleri ve öneriler

Bu eseri seslendirmek için öncelikle enstrüman hakimiyetine sahip olmak gerekir. Bunun için sadece bir fagot icracısı olmak yeterli olmamakla birlikte kontrafagotun çalım kontrolünü sağlamak için günlük egzersizler ve akort aleti ile sürekli olarak entonasyonun kontrol edilmesi gereklidir. Bunlara ek olarak teknik açıdan zorluk çıkaran ve özel olarak çalışılması gereken pasajlar bulunmaktadır. Eser içerisinde sıklıkla karşılaşılan süsleme notalar enstrümanın yavaş tepki veren perde yapısı dolayısıyla güçlükle duyulabilir. 225 metronom hızıyla başlayan eserin 40. ölçüsüne gelene kadar bu risk devam etmektedir. Örneğin eserin 4. ölçüsünde re süslemesi, sol elin baş parmağı oktav perdesinden do diyez perdesine geçişi sırasında geç kalmamalı ve bu iki nota arasındaki geçiş 120 metronom ile başlanarak yavaş ve sabırla çalışılmalıdır. Metronom hızı zaman içerisinde artırılarak bestecinin istediği tempoya getirilmelidir. Bu çalışma stratejisi diğer süslemeler içinde geçerlidir.

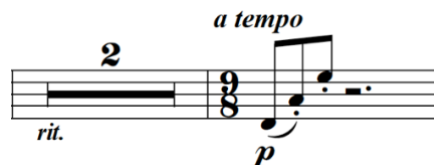
Görsel 4. Kars 4. ölçü

Kontrafagotun üst bölgedeki sesleri entonasyon, sesin kuvveti ve tonu açısından riskli bölgedir. 15. ölçüye gelindiğinde do sesi ile başlayan tırmanışın sonunda sol sesi icracı için endişeye sebep olabilir ve icracı bu sesi elde etmek için kamışı dudakları ile sıkıştırarak entonasyonu bozuk, cılız ve kalitesiz bir ses rengi elde edebilir. Aksine dudak pozisyonunu kamışı sabitleyen ilk tele yakınlığa geçmek ve hava basıncını artırarak desteklemek sol sesinin rahatlıkla elde edilmesini sağlayacaktır.

Görsel 5. Kars 15. ölçü

57. ölçüye gelindiğinde iki ölçü sus sonrası 59. ölçüde fa notasını çalmak, es borusunda eserin başından beri biriken su sebebiyle hışırtılı olabilmekte veya gönderilen hava alışılmadık bir biçimde geri tepebilmektedir. Bu nedenle 57. ölçüye gelindiğinde kamışta titreşime sebep olmadan hava akışını 59. ölçüye kadar devam ettirmek sese güvenli bir girişi garantiler.

Görsel 6. Kars 57-59. ölçüler

77. ve 79. ölçüler arasında ise *piano* nüansa kalmak ses geçişleri sırasında güç olabilmektedir. Bunun sebebi enstrümanın iç çapının ve içerisindeki hava dolaşımının kat ettiği yoldur. Fagota kıyasla çok daha geniş ve uzun olduğu için perdeler aracılığıyla yapılan ses geçişleri aynı olamamaktadır. Fagot çalma alışkanlığı sonrası kontrafagotta bu kontrolü sağlayabilmek için hangi sesin ne kadar hava basıncına ihtiyaç duyduğu perdeler arası

yavaş ve *piano* nüansta sık sık çalışılarak anlaşılmalıdır.

Görsel 7. Kars 77-79. ölçüler

Eser içerisinde en hızlı çalınması gereken nota grupları 86. ölçüde başlayarak 90. ölçüye kadar devam etmekte ve bu 32'lik nota grupları parmakların senkronizasyonu için önem teşkil etmektedir. Orta oktavda bulunan mi bemol sesinin pozisyonu fagota göre farklıdır. Sadece bu bir sese ait farklılık, ardışık ve bağlı gelen 32'lik nota gruplarının eşit olmasını engeller. Bu problemi çözmek için söz konusu nota grupları mutlaka metronom ile yavaş çalışılmaya başlanarak istenen tempoya gelene kadar hızlandırılmalıdır. Gerekli olduğu taktirde bu nota gruplarının farklı ritim yapıları ile çalışılması büyük oranda fayda sağlar.

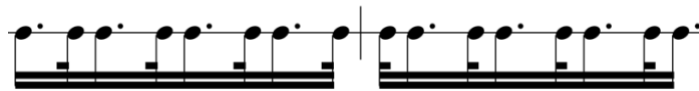
Görsel 8. Kars 86-87. ölçüler

Görsel 9. Kars 88-89. ölçüler

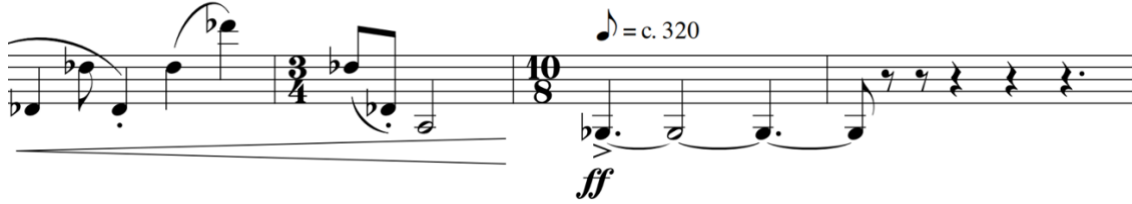
Görsel 10. Kars 90. ölçü

Görsel 11. Kars 86-90. ölçüler için çalışma önerisi

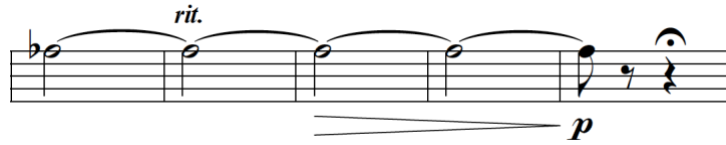
91. ve 92. ölçüde bulunan *crescendo* 93. ölçüde gelecek olan fortissimo için bir hazırlık niteliği taşımaktadır. 92. ölçüde alınacak nefes mümkün olduğunca fazla olmalıdır. Kontrafagotun en kalın sesi olan si bemol notası enstrümanda en çok ve en hızlı şekilde hava tüketen sestir. Bu sesi fortissimo olarak 94. ölçüye kadar sürdürmek için nefes egzersizleri yapmak etkili olur.

Karın bölgesindeki kasların güçlenmesiyle birlikte akciğerlerin kapasitesi artar, böylelikle flüt çalmak için gereksinim duyulan hava miktarını karşılamak mümkün olabilir. Örneğin, J. S. Bach'ın eserleri incelendiğinde, müzik cümlelerinin sıklıkla uzun olduğu görülmektedir. O halde bu gibi uzun müzik cümlelerini seçkin bir anlayışla yorumlayabilmek için fiziksel aktivitelerin ve çalgı tekniği ile ilgili çalışmaların önemi göz ardı edilmemelidir (Ersöz, 2020, s. 188).

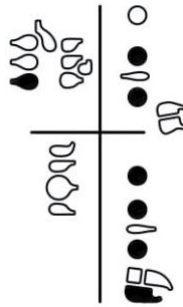

Görsel 12. Kars 91-94. ölçüler

Eserde bulunan en uzun ses 120. ölçüde başlayarak diminuendo ile *piano* nüansa giden la bemol sesidir. Bu ses beş ölçü boyunca uzar ve burada piyano ile entonasyonu tutturmak eğer bir problem olur ise aşağıdaki alternatif la bemol pozisyonu stabil bir ses ve doğru entonasyonu sağlayabilir.

Görsel 13. Kars 120-124. ölçüler

Görsel 14. La bemol alternatif pozisyonu

Sonuç

Kontrafagot ilk üretildiği günden itibaren zaman içerisinde birçok farklı yapımcı ve icracı tarafından değişikliklere uğramış ve bu sebeple uzun yıllar belirli standartlara sahip olamamış bir enstrümandır. Günümüzde modern kontrafagot en az fagot kadar geniş bir kullanıma sahip olabilmektedir.

Kontrafagot dünya genelinde solo kullanımı açısından nadir rastlanan bir enstrümandır. Ancak zaman içerisinde yabancı ve Türk bestecilerin bu enstrümana olan ilgisi giderek artmıştır. Bunun bir örneği olarak Türk besteci Önder Özkoç'a ait Kars başlıklı müzik incelenmiştir.

Birçok farklı enstrümanda olduğu gibi eserin icrası için gereken hakimiyet bireysel çalışmayla kazanılmaktadır. Ancak bir fagot icracısının aynı aileye ait bir üyesi olan kontrafagotu etkin kullanabilmesi için fagot üzerinde yapılan benzer çalışmaları da kontrafagot üzerinde uygulaması gerekir.

Bu çalışmada kontrafagot ile *Kars* başlıklı müziğin seslendirilmesi için gereken teknik öneriler verilmiş, karşılaşılması muhtemel sorunlar için bir yol gösterici olması amaçlanmıştır.

Kaynaklar

- Ersöz, Başak. "Flüt Çalma Sanatında Nefes Tekniğini Geliştirici Çözümler.", *Sahne ve Müzik*, 11, 187-209, 2020.
- Karolyi, Otto. Müziğe giriş. Çev. Mehmet Nemutlu. 1. Baskı, İstanbul: Pan Yayıncılık, 1995.
- Piston, Walter. *Orchestration*, 5. Baskı, London: Victor Gollancz, 1969.
- Roud, Hayley Elizabeth. *New Zealand Works for Contrabassoon*, Auckland: Massey University, 2010.
- Sevsay, Ertuğrul. *Orkestrasyon - Çalgılama ve Orkestralama Sanatı*, 1. Baskı, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2019.

İnternet Kaynakları

<http://www.josephgrimmer.com/wp-content/uploads/2018/06/Contra-Chart.pdf> (Erişim tarihi: 15.01.2021).

REVIEW AND RECOMMENDATIONS FOR CONTRABASSOON WITH PIANO MUSIC KARS BY ONDER OZKOC

Hüseyin Onur ÜZÜLMEZ

ABSTRACT

Contrabassoon is the lowest instrument in woodwind section in double-reed family. If the history, structure and playing techniques of this instrument are understood correctly, it easily becomes a means of artistic expression for both the composer and the performer. With the developing technology, the modern contrabassoon is not just an orchestra member in the world and many composers are using it as a soloist instrument. The increasing interest of our Turkish composers in this instrument and the emergence of new works reveal different difficulties in terms of playing techniques. According to many other instruments that can play as soloists, contrabassoon has variable playing techniques according to the year of production, brand, different models of the same brand and various reed sizes. In this article, brief information was given about the contrabassoon, the work named *Kars* by Önder Özkoç was examined and suggestions were made about the playing techniques needed in the work. The aim of this study was to draw attention to the use of the contrabassoon as a soloist, and it is aiming help to perform In case the work named *Kars* is desired to perform.

Keywords: Contrabassoon, Turkish composer, playing technique